

VAKIFLAR UMUM MÜDÜRLÜĞÜ NEŞRİYATI

VAKIFLAR DERGİSİ

Metinden hariç 217 Resim, 44 Plân ve Makta, 13 Levha nota ve
1 Renkli tabloyu hâvidir.

Sayı : III

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA — 1956

KIRŞEHİR'de AHI EVRAN ZAVİYESİNİN MÜTEVELLİSİNE AİT 1238/1822-23 TARİHLİ BİR BERAT

Yazan: Prof. Dr. F. TAESCHNER
(Münster / Westf.)

Tercüme: ŞÜKRÜ AKKAYA

Sayın Halim Baki Kunter'i 1951 yılında ziyaret ettiğim zaman hususî arşivinde bulunup aşağıda yayınlanan *Berati* göstermişlerdi.

Anadolu Ahi teşkilâtı, tahsisen Ahi Evran üzerinde araştırma yapagelmekte olduğumdan bana bir suretini çıkarmak lûtfunda bulunmuşlardı. Kendilerine bu babta medyun-i şükran olduğumu ifade etmek isterim.

Lûtufkâr müsaadeleriyle bu *Berati* metin ve muhteva izahiyle umumî efkâra arz ediyorum.

Sayın Halim Baki Kunter'in hususî arşivinde bulunan vesika padişahın bir *ferman*ıdır. Vesikada adı geçen ve zaviyenin mütevellisi bulunan Şeyh Mustafa adına isdar olunarak kendisine verilmiş olması muhtemeldir. Sayın Halim Baki Kunter bu hususta aşağıdaki tavsifi yapmaktadır:

"50 x 63. ebadında olan vesika Divanî kırması bir hatla yazılmıştır. Üst kenarına yakın bir yerde (*Suret-i ferman budur*) ibaresi yazılıdır. İmlâsı ve hattı bozukçadır. Arkasına yeşil bez yapıştırılmıştır."

Aşağıdaki metni, Sayın Halim Baki Kunter'in elindeki vesikadan, olduğu gibi, arz ediyorum¹.

دستورون مكرمون مشيرون مفخمون نظام
العالم مدبروا امور الجمهور بالفكر الثاقب
متمموا مهام الانام بالرأى الصائب ممهّدوا
بنيان الدولة والاقبال مشيد [وا] اركان <و>
السعادة والاجلال المحفوفون بصنوف عواطف

الملك الاعلى ممالك¹ محروسه مده واقع وزراى
عظامك² ادامه الله تعالى اجلالهم ، واعظم³
الامراء الكرام مراجع الكبراء الفخام او [لو]
القدر والاحترام اصحاب العز والاحتشام
المختصون بمزيد عناية الملك الاعلى [ممالك]
محروسه مده واقع ميرميران كرام ادام الله تعالى
قدرهم⁴ ، واقضى قضاة المسلمين اولاً⁵ ولاة
الموحدين معادن الفضائل واليقين رافعوا اعلام
الشريعة والدين وارثوا علوم الانبياء والمرسلين
المختصون بمزيد عناية الملك المعين موالى فخام
زيدت فضائلهم ، ومفاخر القضاة والحكام
معدن⁶ الفضائل والكلام قضاة ونواب زيد
فضلهم ، ومفاخر الاماجد والاعيان متسلمار
وويوده لر زيد مجدهم ، ومفاخر الامائل والاقران
اعيان وضابطان وايش ارلرى زيد قدرهم .

توقيع رفيع همايون واصل اوليجق معلوم
اوله كه مدينة قير شهريده واقع آخى اوران
زاويه سنك اولاد واقفدن قدوة الصلاح السالكين
سيد شيخ حافظ مصطفى زيد صلاحه نك مبارك
ركاب كامياب ملوكانهمه تقديم ايلديكى عرضحال
مفهومنده اوته دنبرو زاويه مزبور هيه متصرف
اولان آبا واجدادى ممالك محروسه مده واقع
اهل صنايع ودباغان حرفنك شيخلرى اولوب

¹ Oku: ممالك

² Oku: عظام

³ Oku: اعظم

⁴ Oku: ميرميران ile benzeri bir ifade şekli noksan.

⁵ Oku: اولى

⁶ Oku: معادن

¹ İlâve edilecek olanlar köşeli kerre [] lerle, çıkarılacak olanlar sivri tırnak içinde gösterilmiştir.

كرك دعاجى و آخى بابا و كرك كتخدا و بيكت باشى نصب و اوسته و خليفه (؟) لككرين اجازت و انابتى و شد بندي و دكانلرك تغليقى خصوصى اباً عن جد معرفتليله رؤيت برله بر معتاد قديم متوجه اولان يشيل ياپراق تماميله عائدات هر نه ايسه زاويه مزبورهنك لى الاقتضا تعمير و ترميمنه و آينده وروندهنك اطعام طعاملرينه خرج و صرف اولنه كلمش ايكن الحاله هذه اصناف مرقوم بيننده بعضى مجهول الاحوال كسنه لر بر معتاد قديم⁷ بعد ازين او مقوله لرك بروجه محرر واقع اولان مداخله و تعديلرني منع و مقدم دخى اصناف طرفندن مداخله اولنديغى انها اولنديغنه بناء واقع اولان مداخله نك منع و دفعى بابنده ممالك محروسه مده واقع و زراى عظام و ميرميران كرام و قضات و نوابه خطاباً بيك يوز طقسان بش تاريخنده⁸ صادر اولان امر شريف موجبنجه ايكيوز بش⁹ و اوتوز ايكي¹⁰ سنه لرنده دخى تجديد او امر شريفه و يرلمش اولنديغى و زاويه مذكورك آناتولى محاسبه سى دركنارى منطوق اوزره¹¹ و زاويه دارلق مرقوم شيخ مصطفى عن اكبر اولاد واقفك با برات عالیشان عهده لرنده اولوب بناء...¹¹ اولاده مشروط اولوب اولاددن مشيخته منصرف اولارق جمله محصول و قى قبض ايله مسافرين كلدكجه اطعام طعام ايلملرى شروطندن ايدوكى دقبر خاقانى قيوداتندن مستبان اولغله بو صورتده بر موجب قيودات ضبط و تصرف لرنده اولوب حاصلات مرقوم اوتهدنبر و نه وجهله ضبط و ربط و اخذ و قبض اولنو كلمش ايسه قديمى اوزره ضبط و ربط و قبض و خرج

و صرف اولنمق اوزره مقدما صادر اولان او امر شريفه موجبلرنجه امر شريف اعطاشنى منوط و رأى عالیشان ايدوكى ماليه دن دركنار و با تقرير لى العرض دركنارى موجبنجه امر شريف اصدارينه اراده سنيه معلق ايتمكله موجبنجه عمل و حركت اولنمق فرمان اولغين خاصة اشبو امر عالیشان اصدار و موى اليهك يدينه اعطا اولنمشدر .

ايمدى سزكه و زراى عظام و ميرميران كرام و موالى فخام و قضاة و نواب و مبتم و ويووده لر و سائر موى اليه سز بروجه محرر زاويه مذكورك بعض اصناف طرفلرندن مداخله لريني منع و دفع ايتديرملك اوزره استدعاء و مدينه قيرشهرى نائبي مولانا سليمان زيد علمه نك بر قطعه اعلامنى ابراز ايتمكله قيوده مراجعت اولندوقده ذكر اولنان زاويه دارلغه بوندن مقدم دخى اصناف طرفندن مداخله اولنديغى انها اولنديغنه بناء واقع اولنان مداخله نك منع و دفعى بابنده ممالك محروسه مده واقع و زراى عظام و ميرميران كرام ضبط و ربط و خرج و صرف ايتديرلمه سى خصوصه نك بدل جل همت و صرف ما حصل مكنت ايلمكز بابنده فرمان عالیشان صادر اولمشدر .

بيوردمكه امر شريف واردوقده بو بابده مقدما وارد و حالا صادر اولان امر شريف عالیشانمك مضمون منيفى ايله عامل و خلافتدن رضا و جواز كو سترمه دن غاية الغايه تخاشى و مجانبت ايله سز شويله بيله سز علامت شريفه اعتماد قيله سز .

تحريراً فى اليوم الثالث من ذالقعده الشريفه سنه ثلاثون اتمان و مائتين و الف

⁷ Burada bir parça atlanmış olsa gerek.

⁸ 1195 H. - 28 Aralık 1780

⁹ 1205 H. - 10 Eylül 1790

¹⁰ 1232 H. - 21 Kasım 1816

¹¹ Vesikanın burasında bir yırtığı olup 3-4 kelime noksanadır.

Vesikanın tarihi bozuktur : 3/Zil-kade /1200 ve 30/8. Bu şekliyle her halde H. Ritter'in *Oriens 1* (1948), sahife 273 ve devamında teferruatıyla izah ettiği

üzere, kesirleriyle bir tarihlemeyen ziyade bir yazı hatası olsa gerek. Burada tarihin وثمانون ثلاثة یعنی 1283 mü okunması; yoksa ثمان وثلاثون yani 1238 mi olması icabedeceği meselesi ortaya çıkıyor. Birinci hale göre 9/Mart/1867 ye, ikinci hale göre 12/Temmuz/1823 tarihine tekabül eder. Zannımca ikincisi maksuddur. Zira; ilkin 7/Cemaziyülahır/1281-8/Kasım/1864 te *Vilâyet kanunu* çıktığına göre *Mîrmîrân* yani *Beylerbeyi* tâbirinden ziyade *Vali* tâbirinin kullanılmış olması gerekirdi. Sonra, ikinci hale göre vesikanın tarihinden (1823) bu vesika ile münasebettar olduğu zikredilen önceki Berat (1816/1817, 1790/1791 ve 1780/81) arasındaki zaman fasılası, 1867 tarihine nisbetle, o kadar büyük değildir.

Berat aşağıdaki makamlara tevcih edilmiştir. 1) Devletin en yüksek Mülkiye ve Askeriye Ricaline, Vezirlerle (*Destürün*) Müşirlere, 2) Vilâyet makamlarına (*Mîr-i Mîrân*), 3. Büyük Monlalara (*Mevâlî*), 4) Kadılara (*Kādî*) ve bunların vekillerine (*Nâib*), 5) Vali Muavinlerine (*Mütesellim*) ve hıristiyan idare amirlerine (*Voyvoda*), 6) Ekâbire (*A'yân*), İnzibat teşkilâtına (*Zâbitân*) ve iş adamlarına (iş erleri). Beratın başlıca muhtevasını aşağıda arz ediyorum ².

Birinci kısımda adresten sonra işin seyri, kısmen her halde Beratın isdarına sebep olan müstedinin arzuhâlindeki aynı kelimeler olmak üzere, tavsif edilmekte ve şöyle denmektedir:

Kırşehir'de Ahi Evran Zaviyesinin (*Evlâd-ı Vâkıf*)'ından Şeyh Hafız Mustafa, her halde bu mübarek makamın Şeyhi, Padişaha takdim ettiği (Arzuhal) da -ötedenberi- (*Âbâ ve Ecdâd*)'ının (Zenaat erbâb)ının, tahsisen, (Debbâğ) ların Osmanlı ülkesinde şeyhi buldukları ve bu sıfatla gerek (*du'acı*) ve (*Ahi Baba*) nasp, gerekse (*Kethüda*) ve (*Yiğitbaşı*) (icâzeti) verdikleri kuşak bağlama (*şed-i bendi*) yani loncaya kabulü ve dükkân-

² Metni izah eden kısımlar yuvarlak () kerre, tamamlayıcı kısımlar köşeli turnaklarla gösterilmiştir. Kelimelerin telâffuz şekli *İslâm Ansiklopedisi* sistemine göredir.

ların kapanması (Dükkânların tağlîki-ceza olarak) (*Eben'an ceddin*) yalnız bunların marifetleriyle (olagelmiş) ve (*âidât*) ve (*yeşil yaprak*) dan (bu hususta aşağıya bak:) (*mu'tâd-ı kadîm*) üzere (lede'l-iktiza) mezkûr zaviyenin tamir ve terimine, yolcuların (*Âyende ve revende*) it'amına, sarf olunagelmekteydi. İmdi yukarıda zikredilen esnaftan (meçhül'l-ahvâl) durumdan bihaber olan bazı kimseler (*Esnaf*) [bu hususa müdahale etmiş ve] mutâd-ı kadime [taarruz etmişler]. Bunun için atıyın bu nevi (müdahale) ve (taaddi) yazıldığı üzere men oluna ve mukaddema dahi esnafın müdahale ettiklerinin (inha) edilmesi üzerine Vüzera ve Mir-Mirana, Kadı ve Naiblere 1195/1780, 1205/1790-91 ve 1232/1816-17 yıllarında. (Evamir-i şerife) isdar edilmiş ve tecdit dahi edilmiş olmakla (Anadolu Muhasebesinin) (derkenarı) veçhile (*zâviyedârlak*) makamı Padişahın bir (Berat-ı Alişanı) ile merhum Mustafa'ya vâkıfların sülâlesinin en yaşlısı olmasıyla (hakkı olarak) ('An Ekber-i Evlâd-ı Vâkıf) tevcih edilmiş (metinde açıklık) (bundan başka) (*Defter-i Hâkânî kuyüdâtı*) ndan anlaşıldığına göre bütün vakıf varidatı, misafir geldiği takdirde bunların it'amına sarf olunması gerektiğinden (İrade-i Seniyye) mucibince bu minval üzere (olunagelmiş ise) (kadimi üzre) hasılat sarf oluna. Bu berat bu maksat üzere isdar ve mumâileyhin yedine ita kılınmıştır. "

Tahrirdeki katagoriye dahil olan memurlara adı geçen esnafın müdahalesinin men edilmesi bildirilmekte, bilhassa Kırşehir Naibi Mevlâna Süleyman'ın bir ilân neşrederek bu nevi müdahalelere mâni olması istenmektedir. Vezirlerle vilâyet âmirlerinin keyfiyetle alâkadar olmaları için bu (Ferman) isdar edilmiş olup hilâfindan tehaşi oluna.

Ahi Evran Zaviyesi'nin anlaşılan veli'nin sülâlesinden olan aile vâkıfının o vakıtki mütevellisi olan Şeyh Hafız Mustafa'nın arzuhâlinde asıl dâva, esnafın mütevellinin vazifesine müdahalelerinden şikâyettir. Arzuhâlinde vazifesi meyanındaki imtiyazları zikrediyor. Bu arada "*Yeşil Yaprak*" diye adlandırdığı nokta

en mühimmini teşkil etmektedir. *Yeşil Yaprak*'tan maksat kuşak (burada şedd ü bendi, başkaca Kuşak veya Peştemal kuşatmak) sarılırken verilen hediyedir ki anlaşılan Ahi Evran Zaviyesi'nin mütevellisi için bolca bir gelir kaynağıydı. Vesikada bahsedilen esnafın taarruzu herhalde bir nevi resim-vergi sayılabilecek olan bu geliri hedef tutmaktaydı. Tahsili münferit esnaf teşkilâtı yezaifi zümresinden olan bu meblag Kırşehir zaviyedarına aitti ki, zaviye buna mukabil Veli Ahi Evran'ın kabrini ziyarete gelenleri ağırlayacak, it'am edecek ve zaviyenin binasını tamir ve termim edecek. Arzuhalde zahidâne ve hayırperverâne olan bu iki noktaya işaret etmekle bazı esnafın müdahale ve

taarruzunu önleme ciheti takviye edilmiş oluyor. Bu vesikadan görülüyor ki XVIII. yüzyıl sonu ve XIX. yüzyılın başlarında esnafın Kırşehir'deki Ahi Evran makamına olan rabıtası gevşemeye başlamış, bazı esnaf çevreleri mübarek makamın mütevellileri tarafından temsil edilmekte olan ananeyi ihlâl kalkışmış olduklarından devletin himayesine başvurmak zarureti hasıl olmuştur.

³ "*Yeşil Yaprak*" Arapça "*Varaku'l-ağdar*" tâbiri esnaf yazılarında çok defa geçmektedir: Kırım'daki esnaf teşkilâtı için karşılaştı: Vl. Gordlevskij *L'organisation des Corporations chez Les Tatars de Crimée* (Trudi Etnografo-Arkeolog-ieskogo Muzea 1928, s. 60) da, Arap esnaf teşkilâtı için H. Torning de; *Beiträge zur Kenntnis des islamischen Vereinswesens*, Berlin 1913, s.173..